

Představuji se

Bylo mi vytčeno, že se obracím na lidi, které neznám, aniž bych se představil. Chybu napravuji.

Je mi dvaasedmdesát, je čas se nad sebou zamyslet. Mohu se představit jako člověk nenapravitelně vykořeněný. K mému prvnímu vykoření došlo přes ruštinu. Na střední škole v Karlových Varech jsme měli skvělou učitelku, ruskou emigrantku. Ta nás nabádala k tomu, dovést ruštinu tak daleko, abychom s požitkem začali číst ruskou literaturu. Zlom pro mě nastal, když mi bylo patnáct. Četl jsem Tolstého *Vojnu a mír* v českém překladu, a po každých deseti dvaceti stránkách jsem u toho usnul. Nebyl jsem ochoten si přiznat, že na to nestačím, a chybu jsem viděl v tom, že knihu čtu v českém překladu. Předsevzal jsem si ruštinu se naučit tak, abych mohl *Vojnu a mír* číst v originále. Trvalo mi to rok; číst *Vojnu a mír* v originále se mi pak stalo zdrojem netušených prožitků. Tolstoj spisovatel mě přivedl k Tolstému teoretikovi nenásilí, jehož dílo mi ve Slovanské knihovně bylo přístupné v předrevolučním vydání; a tak se stalo, že jsem odmítl vojenskou službu a dostal se do vězení. Ve vyšetřovací vazbě jsem si řekl, že se považuji za odpůrce marxismu, co však o marxismu vím? A tak jsem vedení věznice požádal, že chci Marxův *Kapitál*. Bachař pověřený politikou se na mě rozeřval: 'Ako si môžeš myslieť, že by si takej knihe mohol porozumieť?' Nakonec mi však velitel věznice půjčil svůj vlastní *Kapitál*, protože ve vězeňské knihovně *Kapitál* neměli. Asi třetinu prvního dílu tvoří Marxovy výpisky z referátů továrních inspektorů pro britský parlament o podmínkách v textilních a jiných továrnách a v dolech. Bylo to v banskobystřické věznici, v malé cele nás bylo šest, když jsem si však spočítal, kolik vzduchu připadlo na každého z nás, byli jsme na tom lépe, než děti, co pracovaly v textilkách šestnáct hodin denně a pak spaly v neskutečně stísněných podmínkách. Jak jsem to všechno četl, pochopil jsem dějinné oprávnění marxismu, objevil jsem hluboce humanitní stránku Marxova myšlení, a uvědomil jsem si, že s marxismem budu moci společnosti pomoci lépe, než s Tolstého nenásilím.

Když jsem byl po druhé uvězněn, po vyšetřovací vazbě jsem se dostal do vězeňského tábora ve Rtyni v Podkrkonoší. Bylo tam se mnou nějakých šedesát kněží. Já byl pokřtěný jako katolík, katolíkem jsem se však necítil, jakkoli skrze Tolstého se mi stal drahým *Nový zákon*. Stejně tak jsem však miloval hinduistickou Bhagavadgítu a budhistický Pali kanon. Ve Rtyni jsem však poznal, jak obrovskou sílu řada z těch kněží dokázala ze své víry čerpat. Kněží tam měli mnoho propašovaných knih, mezi jiným Augustinovu učebnici němčiny. Tam jsem přečetl svou první knížečku v němčině, Romana Guardiniho *Das Geheimnis der heiligen Messe*. Tu jsem si řekl, že musím udělat vše pro to, aby tito kněží byli z vězení propuštěni, aby duchovní sílu, kterou ve vězení načerpali, mohli předat druhým. (V letech šedesátých jsem se pak s Milanem Machovcem angažoval v marxisticko-křesťanském dialogu.) Po propuštění z vězení jsem pracoval jako lesní dělník v polesí Kováčová u Zvolena. Rozhodl jsem se studovat filozofii, a šel jsem s přihláškou k nadlesnímu Michelčíkovi, který byl zároveň předsedou komunistické strany. Zeptal jsem se ho, zda mám v životopise uvést, že jsem byl ve vězení. Odpověděl: 'Ak to urobíš, ani na pohovor sa nedostaneš.' Protože jsem šel do školy o rok dřív, a pak při reformě středního školství rok přeskočil, mohl jsem vězení bez problémů ve svém životopise vynechat; předseda strany moji přihlášku doporučil, a já jel na přijímací pohovor na FFUK jako dělnický kádr. Předsedou komise byla Profesorka Popelová a jedním z členů Milan Machovec. Po nějakých deseti minutách se mě Milan

Machovec zeptal, zda jsem ve svém životě neměl nějaké vážné problémy. A tak jsem všechno vyklopil. Přijít za interního studenta jsem nebyl, Milan Machovec si však vyžádal, aby mohl být mým osobním školitelem. Rok na to jsem byl přijat k dálkovému studiu. V roce 1963 jsem se stal redaktorem pro filozofii v NČSAV. Na stůl jsem dostal Sobotkův a Cibulkův překlad Hegelových dějin filozofie. Tu Hegel, jeden z největších německých filozofů vykládá Sókrata, Platóna, a Aristotela. Začal jsem číst, a nedávalo to smysl. I řekl jsem si, že buď na Hegela nestačím, nebo Hegel psal nesmysly, nebo je chyba v překladu. A tak jsem si od Sobotky vyžádal originál, a revidoval jsem prvních třicet stránek. S těmi jsem zašel za docentem Patočkou, který byl někdy koncem let čtyřicátých nebo počátkem let padesátých vyhozen z FFUK, dostal však místo na Filozofickém ústavě a tam vedl komisi pro vydávání klasiků filozofie. Patočka moji revizi prošel, a pak vymohl, že mě NČSAV zprostito všech jiných povinností; mým jediným úkolem byla revize celého překladu. (Podíváte-li se na tento druhý díl, uvidíte, že krom Cibulky a Sobotky tam figuruji jako třetí spolupřekladatel). V té době jsem ještě starořečtinu neovládal, Hegelův originál je plný řeckých citátů v originále, a tak jsem úkol přijal pouze pod podmínkou, že pokaždé, když reviduji nějakých padesát stránek, zajdu s nimi za Patočkou, a mé opravy spolu projdeme. To pak byly snad nejkouzelnější chvíle, jaké jsem kdy zažil. Vždy přišla chvíle, kdy ta či ona pasáž podnítila Patočku, žáka Husserlova a daleko nejerudovanějšího člověka mezi našimi filozofy, k tomu, že se rozpovídal tu o Sókratovi, tu o Platónovi, tu o Aristotelovi, tu o Hegelovi. V té době jsem psal svou doktorskou dizertaci na téma *Úvod k vědecké analýze morální oblasti*. Milan Machovec byl vedoucím, i vyžádal jsem si, aby Patočka byl mým oponentem. Protože Machovec byl dobře zapsán na ÚV KSČ, podařilo se to prosadit. Když přišla obhajoba, Patočka se opozdil, a tak šel na řadu dřív jiný kandidát, jehož oponentem byl Karel Mácha. Když Mácha procházel chodbou mimo mě a Machovce, procedil mezi zuby: 'Milane, jak se mohlo stát, že tomu člověku (míně Patočku) bylo dovoleno překročit práh této fakulty?!' Po obhajobě jsem se Patočky ptal, co by mi doporučil, jakým směrem se dát: 'Vidím dvě cesty. Filozofii orientovanou na přírodní vědy, což by znamenalo dát se do matematiky, nebo filozofii orientovanou na dějiny filozofie, což by znamenalo zvládnout starořečtinu.' Patočka mi odpověděl: 'Když jsem přišel do Husserlova semináře (Husserl, zakladatel fenomenologie, jeden z největších filozofů dvacátého století), Husserl se mě zeptal, zda ovládám starořečtinu. Odpověděl jsem, že ne. Husserl na to "Jak tedy chcete dělat filozofii?" Tak jsem se do starořečtiny pustil.' A tak mi také nezbylo, než se do starořečtiny pustit. A tu došlo k vykojení největšímu. Řekl jsem si totiž, že musím řečtinu zvládnout tak, abych řečtině rozuměl řecky, tedy bez překládání do češtiny. A tak jsem se starořečtině učil výhradně z učebnic anglických, německých a francouzských, protože ty mi řecký originál pomohly osvětlit, jakmile však tuto úlohu splnily, do řečtiny se mi nepletly. To samozřejmě byl jen začátek. Pak to znamenalo číst nejen celého Platóna a Aristotela, ale i veškeré literární poklady v nichž jsou tito velicí filozofického myšlení zasazeni, počínaje Homérem. Když jsem pak v roce 1978 do svých neoficiálních filozofických seminářů pozval oxfordské filozofy, tu jsem si uvědomil, jak privilegovaný přístup k řeckým originálům jsem si tak získal. I ti nejlepší z nich si musí text překládat, aby mu porozuměli. Anekdotu na vysvětlenou. Po mém příchodu do Oxfordu v roce 1980 můj starší syn Lukáš v St Edward's public school (něco jako privátní gymnázium) se zeptal svého učitele starořečtiny: 'Čtete Platóna v originále?' Učitel odpověděl: 'Proč bych to dělal, když existují lepší překlady.'

Když si moji stať přečtete, uvidíte, že co se Platóna týká, dostal jsem se se svými britskými kolegy do vážného teoretického sporu, který stále trvá. To pro mě znamenalo vyloučení z

akademických struktur a zároveň možnost, plně se svým každodenním výletům do Starověkého Řecka věnovat.

Ještě pohled na mě očima jednoho z mála žijících špičkových odborníků na klasická studia a klasickou filozofii. Citovat budu z interview s Dr Sedley publikovaného v *The Daily Telegraph* 25. srpna 1988 u příležitosti mé účasti na celosvětovém kongresu filozofů v Brightonu. Interview bylo publikováno pod titulem: 'Philosophers in knots over Dr Tomin's Plato thesis', což bych asi nejlépe přetlumočil slovy: 'Filozofové si nevědí rady s Tominovým pohledem na Platóna': 'Jeden z čelních odborníků včera reagoval na stížnost dr. Tomina, českého disidentského filozofa, že v Británii nemůže publikovat svou kontroverzní práci o Platónovi. "Tomin tvrdí, že *Faidros* je Platónovým prvním dialogem, což je v rozporu s přesvědčením v podstatě všech odborníků na tomto poli tohoto století," prohlásil Dr. David Sedley, editor *Classical Quarterly* a ředitel studií v Christ College, Cambridge ... Kdyby dr. Tomin měl pravdu, zasáhlo by to velkou část platónských studií. "Myslím, že lidé mají prostě velké potíže vidět, jak může mít pravdu," dr. Sedley řekl. "To znamená, že Tomin lidi žádá, aby se vzdali takřka všeho ostatního, v co věří, co se týká Platónova vývoje, dostatečně však nezdůvodňuje, proč bychom se měli všech těch ostatních názorů vzdát. Samozřejmě, to co říkám, mu musí připadat zaslepené, jako mě připadá zaslepený on, obávám se však, že taková je povaha debaty v danou chvíli".' Skutečnost však je taková, že od svého příjezdu do Británie o debatu žádám, zatím marně. V danou chvíli reviduji anglickou verzi stati, kterou Vám posílám. Chci se znovu pokusit o to, aby mi bylo povoleno stať přednět na univerzitách v Oxfordu a Cambridgi. Tyto dvě univerzity, které mě pozvaly do Británie v roce 1979, jsou daleko nejsilnější v oblasti klasické filozofie a klasických studií v celém anglicky mluvícím světě.

Není na čase, aby mi bylo povoleno anglickou verzi stati na těchto dvou univerzitách přednět? Bylo to na mé pozvání, že pracovníci těchto dvou univerzit podstatně zasáhli do dějin naší země. Překládám z článku Rogera Scrutona (*Times Literary Supplement*, 16.2.1990): 'univerzitní učitelé začali navštěvovat své československé kolegy, s mnohými z nichž se setkali na semináři organizovaném Juliem Tominem ... byli jsme schopni vytvořit síť tajných seminářů – a to nejen v Čechách, ale i na Moravě a na Slovensku ... Náš trust nás zavazoval k tomu, abychom podporovali vzdělávací a kulturní aktivity v Československu ... Proto jsme začali utvářet jiné organizace, organizace čistě nominální, skrze něž jsme platili oficiální stipendia, aby jména příjemců podpory nemohla být spojena ani s námi, ani mezi sebou navzájem ... V polovině 80-tých let, díky štědrému grantu Georga Sorose (na kterého jistě budou lidé vzpomínat v letech budoucích jako na jednoho ze záchránců střední Evropy) jsme svou činnost rozšířili na Moravu ... organizátor naší činnosti na Slovensku, Ján Čarnogurský, byl zatčen ... Anežka Česká však byla právě kanonizována, a byl to čas zázraků ... Čarnogurský byl propuštěn ... učiněn místopředsedou vlády své země ... V oné chvíli se již stal prezidentem jiný z příjemců naší podpory, a během týdnů jsme mohli vidět naše přátele na nejvyšších místech v naší zemi ... Mezi ty, kdo s námi spolupracovali, jsme mohli počítat nové rektory Univerzity Karlovy, Masarykovy univerzity v Brně, a Palackého univerzity v Olomouci.' Jakkoli hluboký a podstatný byl tento zásah do našeho dění, a v důsledku toho i dění celosvětového, v dlouhodobé perspektivě věc toho, aby se myšlenky vyslovené Sókratem v *Obraně* a v *Kritónu*, vysvobozené ze zakletí filozofické spekulace, do něhož byly platónskými studii posledních stopadesáti let uvrženy, mohly stát blízkými stejně tak evangelíkům jako katolíkům, ateistům, budhistům, taoistům, i vyznavačům islámu, je věcí

podstatnější. Proto budu na své kolegy v Oxfordu a Cambridgi apelovat, abychom se společně nad 'Sókratem a zákony obce' zamyslili.

Jak nesnadné však bude dosáhnout toho, aby mi bylo umožněno stať na těchto dvou univerzitách přednět, naznačuje následující příhoda. V roce 2000 jsem do amerického časopisu *Ancient Philosophy* zaslal stať 'An ancient dispute on philosophy and rhetoric'. Stať byla odmítnuta, ačkoli byla odborným posuzovatelem k publikování doporučena. Z posudku vyjímám: 'Stať 'An ancient dispute' je velice problematická. Pokoušel jsem se ji číst tak objektivně, jak jen to bylo možné (i když si myslím, že vím, kdo je jejím autorem [*Ancient Philosophy* posílá posuzovatelům stati bez jména autora, aby tak byla zajištěna co největší míra objektivity, J.T.]). Jako taková vzbuzuje dojem dobře utvářeného celku. Shledávám ji provokativně zajímavou ... Kdybych byl Vámi, stať bych opublikoval a vystavil se tak riziku, že bych byl označen za 'toministu' (jakkoli bych to hned kompenzoval tím, že bych publikoval velice tradiční stať).' Editor zdůvodnil své zamítnutí následovně: 'Podstatná část argumentace spočívá na Vašem tvrzení, že *Faidros* je Platónovým prvním dialogem ... to se však zdá být příliš problematický základ pro tuto stať.' Slovem 'problematický' překládám editorovo 'disputable', což by bylo lze přetlumočit slovy 'diskusní'. Jak dlouho se kulturní veřejnost hodlá uspokojovat se stavem, v němž do samých základů soudobého studia jednoho z duchovních zdrojů naší soudobé kultury je postaveno odmítání diskuse ve jménu akademické svobody a diskuse?

Co k tomu dodat? Na jaře roku 1980 do mého neoficiálního filozofického semináře v Praze přišel dr. Kenny, Master Balliol College Oxfordské univerzity, s přednáškou o Aristotelově *Nikomachově a Eudémově Ethice*, jejichž interpretaci věnoval svou knihu *The Aristotelian Ethics*. V *Nikomachově Ethice* Aristoteles tvrdí, že filozofie je klíčem k dobrému životu, což znamená, že každý, kdo chce žít opravdu dobře, musí do svého života vnést filozofii. Kenny proti tomu staví *Eudémovu Ethiku* s tím, že podle Aristotela je filozofie činností, které je člověk oprávněn se věnovat pouze tehdy, je-li k tomu povolán, a že když někdo trvá na tom, aby dělal filozofii, aniž je k tomu povolán, pak nejen že není člověkem dobrým, je člověkem špatným. Podle Kennyho tvrzení pouze *Eudémova Ethika* přináší v této věci názor Aristotelův. Když jsem Kennyho poslouchal a překládal jeho slova pro účastníky semináře do češtiny, tu jsem si uvědomil, že v Československu rozhodně mezi ty povolané nepatřím, a zamrazilo mě při pomýšlení, jak bych dopadl, kdyby to, zda se budu moci filozofii věnovat, mělo záviset na tom, budu-li k tomu v Oxfordu povolán. V odpovědi Kennymu jsem upozornil, že když Aristoteles v *Ethice Nikomachově* mluví o tom, že filozofie může člověku prosvětlit život za všech okolností, tu měl jistě na mysli Sókrata, kterému filozofický rozhovor o duši a o nesmrtnosti proměnil poslední den života, strávený ve vězení, ve vrcholnou událost jeho života; Faidón v Platónově *Faidónu* vzpomíná, že ze Sókrata během celého toho hovoru vyzařovalo štěstí (58e). K hlubšímu rozhovoru o té věci jsme se nedostali, protože do bytu vtrhla policie; tím můj seminář skončil. V Oxfordu jsem se na dr. Kennyho několikrát obrátil se žádostí, abychom diskusi, přerušenu v Praze policií, obnovili za účasti oxfordských univerzitních učitelů a studentů, marně.

Na přelomu roku 1981/2 jsem byl čtyři měsíce v USA na New York University v Institute of Humanities; bylo to díky grantu poskytnutému Georgem Sorosem. Ještě v Oxfordu, před odjezdem do USA jsem napsal stať věnovanou dialogu *Euthyfrón*, kterou jsem doufal na Newyorské univerzitě přednět. Na problémy s tímto Platónovým dialogem jsem byl

upozorněn díky Kennymu, který Euthyfrónovu definici zbožnosti jakožto služby bohům (hê tōn theōn therapeia, *Euth.* 12e) klade do samých základů své interpretace Aristotelovy *Eudémovy Ethiky*: ‚Služba bohům, kterou má Euthyfrón na mysli, zahrnuje modlitbu a bohoslužbu, zahrnuje však i činy spravedlnosti, jako je Euthyfrónův pokus potrestat vraha – úsilí, které tvoří rámec celého dialogu ... Aristotelovi v *Eudémově Ethice* jistě není cizí postavit se na obranu názorů prostého člověka proti Sókratovým paradoxům.‘ (Anthony Kenny, *The Aristotelian Ethics*, Oxford 1978, str. 178). Muž, kterého Euthyfrón chce z vraždy obžalovat, je jeho otec, a celý dialog se točí okolo toho, zda to, jak jeho otec smrt Euthyfrónova služebníka zavinil, lze jakožto vraždu kvalifikovat. Tento totiž v opilosti zabil jednoho z domácích otroků, z otcova příkazu byl potom svázán a uvržen do příkopu. Otec poslal kurýra do Athén, aby se zeptal, co s vrahem udělat, a než se kurýr z Athén vrátil, Euthyfrónův služebník umřel. Dr Kennymu jaksí uniklo, že v dialogu je to mladý Euthyfrón, kdo do rozhovoru vstupuje jakožto sebevědomý odborník na věci náboženství.

Gregory Vlastos, muž, který dominoval platónským studiím druhé poloviny dvacátého století, se na Euthyfróna dívá zcela jinak: ‚Těžko lze nalézt někoho, kdo by mohl co do naprosté ochablosti intelektu překonat tohoto samolibého fanatika, kterého Platón ironicky nazývá Euthyfrón „přímočarý myslitel“ ... jeho neschopnost učinit za dost svému sebevědomému tvrzení, že přesně ví, co zbožnost je, znamená nejen, že je intelektuálně natvrdlý, ale i morálně zbankrotovaný.‘ Podle něho, Sókrates mohl Euthyfróna naučit správnou definici zbožnosti a zachránit tak jeho duši, místo toho však trval na tom, že tento musí najít pravdu sám, veden jeho otázkami: ‚Mají-li být lidské duše zachráněny, musí se tak stát Sókratovou cestou. Když Sókrates vidí, že toho nejsou schopni, s lítostí pozoruje, jak kráčeji k záhubě, aniž by ho to však příliš trápilo.‘ Vlastos uzavírá: ‚Pociťujeme, že v duši tohoto velkého erotika je v té nejzazší rovině zóna frigidit; kdyby byl své druhy miloval více, sotva by je byl mohl vystavit své nesnesitelné despotické logice.‘ (G. Vlastos, ‚Introduction‘, *The Philosophy of Socrates*, 1971, str. 6-17). V čem Vlastos i Kenny spolu souhlasí, a v čem se shodují se všemi moderními interprety, je jejich domění, že dialog končí negativně, bez jakéhokoli pozitivního výsledku. Nikdo se neptá, je-li tomu tak, proč Platón takový negativní dialog zasadil do situace, kdy Sókrates sám stojí před budovou Krále Archonta, aby tu byl oficiálně seznámen s žalobou, kterou na něho podal Melétos.

Já se musím přiznat, že mé pochopení dialogu bylo usnadněno tím, co se v Praze stalo se Zdeňkem Mlynářem. Mezi signatáři Charty 77 byl totiž jediný, z koho v roce 1977 režim měl vítr. A tak sáhli do archivů, kde vyhrabali dopis, v němž Mlynář udává svého otce - který byl v době Mlynářova udání náčelníkem Bezpečnosti Brněnského kraje, pokud si pamatují – z nekalých praktik. Byla to doba nejzuřivějšího znárodnování; netřeba pochybovat o tom, že se jeho otec nekalých věcí dopouštěl. Nicméně, když *Rudé právo* jeho dopis otisklo pod hlavičkou ‚Práskač‘, Mlynářovi nezbylo, než co nejrychleji emigrovat; mezi chartisty byl vyřízen. Bylo mi jasné, že kdyby Euthyfrón byl svého otce zažaloval, byl by mezi svými přáteli a soukmenovci vyřízen. A tu jsem si povšiml toho, jak dialog končí. Vyzván Sókratem, aby zbožnost znovu definoval, - chce-li svého otce z vraždy obvinít na podkladě toho, jak jeho sluha došel otcovou vinou smrti, pak si musí být jist tím, že ví, co je zbožnost -, Euthyfrón se vymlouvá, že musí odejít, protože ‚kamsi spěchá‘. Ač bylo nad síly mladého Euthyfróna slovy přiznat, že se mýlil, učinil tak skutkem, Místo toho, aby šel podat žalobu do budovy Krále Archonta, před kterou oba stáli, Euthyfrón ‚kamsi odchází‘. Dovedete si jistě představit, jak jsem byl nadšen, když jsem pak v životopise Sókrata od Diogena Laertského přišel na pasáž:

„Euthyfróna, který napsal žalobu na svého otce pro zabití hostujícího cizince, Sókrates od jeho úmyslu odvrátil.“ (ii. 29). To samozřejmě mění celé pojetí dialogu. Sókrates, který je sám obviněn z hrdelního zločinu kazení mládeže a zavádění nových božstev, zapomíná na sebe a věnuje celé své úsilí tomu, aby Euthyfróna odvrátil od činu, kterým by si tento mladý člověk celý svůj další život pokazil. Proto Platón zdůrazňuje, že se všichni Euthyfrónovi příbuzní a přátelé pokusili o to, aby ho od jeho úmyslu odvrátili, bezúspěšně (4d, 6a). Kde všichni selhali, Sókrates uspěl.

V New Yorku jsem svou stať věnovanou *Euthyfrónovi* poskytl řediteli Institutu of Humanities se žádostí, abych ji mohl přednést, mé žádosti však nebylo vyhověno. Ku konci mého pobytu měl na Institutu přednášku George Soros. V diskusi jsem se na něho obrátil se slovy: „Když jsem učitele Oxfordské univerzity pozval do Prahy do svého filozofického semináře, byl jsem se svými studenty ochoten platit jakoukoli cenu za to, abychom se mohli účastnit svobodné filozofické diskuse. Jak je možné, že po mém příjezdu do Oxfordu jak na Oxfordské univerzitě, tak i v USA na Newyorské univerzitě jsem z filozofické diskuse vyloučen?“ Soros neodpověděl.

Gregory Vlastos měl během mého pobytu v New Yorku přednášku o Sókratovi na Columbijské univerzitě. Tvrdil, že přesně může ukázat místo, kde Platónovo pravdivé líčení historického Sókrata končí a čistě platónský Sókrates vstupuje na scénu: „Je to v *Menónu*, jehož první část věrně zobrazuje historického Sókrata. Platónský Sókrates začíná tam, kde se začíná mluvit o anamnézi [tedy o rozpomínání se na to, co duše nazírala před vstupem do tohoto těla, J.T.]. Platónský Sókrates anamnézi dokazuje tím, že Menónova otroka vhodnými otázkami a pomocí geometrického obrazce přivede k řešení geometrického problému. Historický Sókrates neměl s geometrií nic do činění.“ V diskusi jsem se otázel: „Jak vysvětlíte, že v Aristofanově komedii *Oblaka*, která byla uvedena na scénu v roce 423 před naším letopočtem, když Platónovi byly čtyři roky, se na nádvoří před Sókratovou myslírnou nachází astronomie spolu s geometrií?“ Vlastos namítl, že tam nic takového není. Znovu jsem zvedl ruku. Chtěl jsem říci, nejen že se geometrie nachází na nádvoří Sókratovy myslírny (verše 201-202), ale Sókratův žák tu vykládá o tom, jak když žáci měli hlad, Sókrates je nechal na hlad zapomenout tím, že je zavedl do palaistry (zápasiště), kde všechny ohromil s kružítkem v ruce nad geometrickými obrazci (verše 175-180). Moje zvednutá ruka byla po celý další průběh diskuse pomínuta, ačkoli všichni ostatní, z nichž ani jeden neměl žádnou kritickou poznámku, mohli do diskuse vstupovat dvakrát i třikrát, a vést tak s Vlastosem skutečný rozhovor.

Závěrem první a poslední dva odstavce z mé stati „Pursuit of Philosophy“ (V zaujetí pro filozofii). Úvodní část jsem nazval „To Resume an Interrupted Discussion“ („Znovuotevřeme přerušenu diskusi“), jakožto výzvu Anthony Kennymu. Stať byla publikovaná v časopise *History of Political Thought* („Dějiny politického myšlení“, roč. V. č. 3, zima 1984):

„Moje diskuse s Anthony Kennym o opravdovém zaujetí pro filosofii se odehrála v Praze v dubnu 1980. V té době můj filozofický seminář byl napadán českou policií, stále jsme se však ještě mohli scházet. Příjezd Mastera Balliol College byl očekáván s velkým napětím. Někteří očekávali katastrofu, která bude znamenat definitivní konec mého semináře. Nedovedl jsem si představit, že by policie mohla zasáhnout poté, co Kennymu bylo uděleno vízum. Proto jsem doufal, že to bude znamenat průlom. Jestliže by policie nezasáhla, sotva by mohla zasahovat do budoucna. Mé naděje by tím byly splněny. V Praze by bylo místo,

kde by se mladí lidé mohli scházet jednou za týden a otevřeně diskutovat filozofii. To by nám dalo sílu být tak svobodnými, jak by to fyzické parametry naší situace dovolovaly, svobodnými do té míry – i bez možnosti svobodně cestovat, publikovat, a mluvit na veřejnosti – abychom režim postavili před problém, jak vládnout společnosti ve které žijí svobodní lidé. Doufal jsem, že režim vyrostě natolik, aby se s tímto úkolem dokázal vyrovnat, aniž by se v důsledku takové proměny rozpadl. Když jsem doufal, že se podaří dosáhnout toho, aby seminář mohl pokračovat a tak se stát krokem na cestě ke společnosti, v níž by byl zachován společenský a ekonomický rámec socialismu, jež by však umožňovala svobodný rozvoj každého jednotlivce, doufal jsem v optimální rozvoj naší země.“

Poslední, čtvrtou část stati jsem nazval ‚Can Philosophy Become Worthy of Unrelenting Pursuit?‘ (‚Může se filozofie stát hodnou neutuchajícího zaujetí?‘:

„Nedávno jsem se neočekávaně setkal s památkou na Patočku. Navštívil jsem svého strýce, Josefa Brožka, v Bethlehem Pennsylvania v USA. V emigrantském listě *Svobodné Československo* ze září 1944 jsem si přečetl Brožkův článek věnovaný Patočkově studii *Česká civilizace v Evropě*, který Patočka publikoval koncem léta roku 1939. Brožek zdůrazňuje, že Patočkův hlas byl posledním svobodným hlasem českých filozofů-státníků. Patočka ve svém pamfletu vyzývá k obnově úsilí o morální zdokonalení, které přineslo křesťanství, k znovuoživení intelektuální odvahy, která je dědictvím zanechaným nám osvícenstvím, a požaduje, abychom věnovali pozornost u nás takřka zcela chybějícímu kontemplativnímu prvku, který Evropa zdědila od Řeků: [Citát z Patočky ponechám ve svém anglickém překladu, protože originál nemám, a nazpět do češtiny se jeho slova přeložit neodvažuji] ‚Against this background every nation which strives to be a member of the spiritual and cultural „concert“ of Western civilization must erect its ideals and measure its achievements ... What does it matter that Europe does not know and does not acknowledge the depth of our love for that which is most deep and most holy in it. Having turned its back on us, it made us experience the most bitter lot and march on the hardest road. Yet we shall continue in this struggle as long as we have the slightest chance to do so.‘

Kenny v Praze varoval před ‚neutuchajícím zaujetím pro filozofii bez ohledu na morální ctnosti‘ (against ‚unrelenting pursuit of philosophy without regard for the moral virtues‘, Kenny, str. 214). Nebylo správné, když jsem jeho varování bez dalšího odmítl. Ve skutečnosti totiž jeho varování vede k otázce, zda je možné vyvinout a do života uvést takovou filozofii, která by jeho varování učinila přebytečným a zbytečným, filozofii, pro kterou by úsilí o svobodné vyjádření a otevřenost byly tak nezbytné, jako je vzduch nezbytný k tomu, abychom mohli dýchat, filozofii, která by nikdy nepretendovala na moudrost, která si vyžaduje utajování a kamuflování, nýbrž usilovala o jednotu myšlenky, slova, a činu. Morální a intelektuální aspirace Východní Evropy jsou obáceny k Západní Evropě; to znamená, že otázka filozofie, která by poskytovala základnu pro intelektuální a morální integritu člověka, nabývá globálního významu.“